

Луцький П. М. Філософсько-правові особливості в українських землях

Стаття аналізує особливості української філософської позиції і вклад українських філософів, соціальних мислителів і общественно-політичних діячів в розробку загальної проблематики філософії права.

Ключевые слова: філософія, право, думка, Україна.

Luckyi I.M. Philosophical-legal on the walks of life of Ukrainian earths

The Article analyses tendencies features of Ukrainian philosophical position and payment of the Ukrainian philosophers, social thinkers and gromadsko-politichnikh figures, in development of general problems of philosophy of law.

Keywords: philosophy, law, idea, Ukraine.

Луцький Р. П.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВИЙ АКТ ЯК ВИЗНАЧАЛЬНА ФОРМА ВИРАЖЕННЯ ПОЗИТИВНОГО ПРАВА

УДК 340.130

Постановка проблеми. Принцип верховенства права який задекларований в Основному законі нашої держави має сенс лише тоді, коли право розуміється не лише як сукупність норм, встановлених державою, а як сукупність правил належного, правил поведінки, які легітимовані суспільством та базуються на історично досягнутому рівні соціальної справедливості. Відповідно до цього твердження право має пріоритетне значення над законом, як таке, що базується на природних правах людини, які є невід'ємними. Закон (нормативно-правовий акт) же при такому підході є зовнішньою формою виразу права, яка покликана відповідати праву як його змісту.

В Україні нормативно-правові акти являються основою і майже єдиною формою реалізації права. На сучасному етапі державотворення вони одночасно виступають як спосіб існування та вираження норм права. Саме ці положення становлять актуальність піднятої проблематики.

Аналіз останніх досліджень. Методологічною основою статті стали праці С.С. Алексєєва, В.Д. Бабкіна, В.А. Бачиніна, В.С. Журавського, М.В. Костицького, В.С. Нерсисянца, Н.М. Оніщенко, М.І. Панова, О.Л. Копиленка, Н.М.Пархоменко, С.С. Сливки, Л.Л. Фуллера, Р.О. Халфіна, Ю.С. Шемпушенка, які сприяють осмисленню поточних процесів в теорії права та мають важливе значення для подальшого їх дослідження.

Формування цілей статті (постановка завдання). Завданням дослідження являється є визначення сутності та особливостей нормативно-правового акту, як визначальної форми вираження, існування та розвитку позитивного права на основі правильного розуміння тих першооснов, які являються ключовими факторами в процесі творення законодавства.

Вклад основного матеріалу. Поняття «нормативно-правовий акт» належить до найбільш поширених правових понять у науці, правотворчості та використанні суб'єктами права різноманітних форм правореалізації, у службових та інших документах, у навчальному процесі тощо. Нормативно-правові акти виступають свого роду «візитними картками» правового життя суспільства та

держави, так як саме в них виражається передусім сутність юридичного буття, тобто саме в них живе право. В повсякденній дійсності громадяни стикаються не з правом взагалі, а з величезною кількістю нормативно-правових актів, які виступають основною складовою частиною правового життя через те, що представляють собою найважливіші засоби задоволення бажань суб'єкта, його інтересів.

В юридичній літературі наведено багато змістовних і корисних характеристик нормативно-правових актів, які можна розглядати з багатьох аспектів, так як думка науковців щодо визначення поняття нормативно-правового акту неоднорідна. Ось, наприклад, юридична енциклопедія пояснює, що термін «акт» (лат. actus - дія, actum - документ) як: дію, вчинок громадянина або посадової особи (службової особи); документ, який видається державним органом, органом місцевого самоврядування, посадовою особою або громадською організацією в межах її компетенції: закон, указ, постанова, наказ, розпорядження тощо. В ній до актів також віднесені протоколи та інші документи, що засвідчують юридичні факти [4, с. 84].

Інші словники визначають термін «акт» наступним чином: 1) одинична дія, а також окремий поступок (пізнавальний акт, терористичний акт, акт агресії); 2) те ж саме, що і дії (наприклад, трагедія в п'яти діях); 3) документ, що має юридичне значення, наприклад, закон, наказ, постанова, акт експертизи, акт конгресу; 4) документ, який посвідчує що-небудь (обвинувальний акт в суді, акт на довільне користування землею тощо); 5) святкове зібрання в навчальних закладах (з нагоди випуску учнів, вручення нагород і т.п.) [3, с. 69].

Найбільш відомим і стилним вважається визначення нормативно-правового акту, яке було запропоноване професором С.Алексєєвим. На його думку «нормативно-правовий акт - це зовнішнє вираження волі (держави і окремих осіб), спрямований на досягнення юридичного ефекту» [1, с. 127]. З цієї точки зору, нормативно-правовий акт має волевий характер, спрямований на досягнення юридичного ефекту. Зовнішнім виразом волі можна вважати акт-документ, що фіксує волевиявлення суб'єкта права, яке створює певний юридичний ефект, і саме волевиявлення - акт-дію, що створює такий ефект. С. Алексєєв сформулював три значення терміна «нормативно-правовий акт». Це: а) вираження волі, тобто власне акт (правомірна дія); б) спосіб вираження і закріплення волі, тобто документи; в) і те, і інше одночасно, тобто акт-документ [2, с. 179].

Пізніше Алексєєв змінив формулювання значень терміну «нормативно-правовий акт» і запропонував розгорнуте визначення цього поняття. Цим терміном, як він пише, зазначають: 1) дію (поведінку), як правило, правомірну, тобто юридичний факт, що є підставою для тих чи інших правових наслідків; 2) результат правомірної дії, тобто юридично значущий, змістовний елемент правової системи (юридична норма, індивідуальний припис, акт «автономного» регулювання), що увійшов у правову тканину внаслідок правотворчої, владної індивідуально-правової або автономної діяльності суб'єктів; 3) юридичний документ, тобто зовнішньо словесно-документально оформлене вираження волі, що закріплює правомірну поведінку та її результат» [1, с. 128].

Характеризуючи вище вказані пояснення Алексєєва С.С. терміну «нормативно-правовий акт», варто зазначити, що перше його формулювання прямо не вказує на вираження волі, хоча воляова властивість тут мається на увазі. Що є до останнього твердження, то можна сказати, що це належним чином (словесно-документально) оформлене зовнішнє вираження волі уповноваженого суб'єкта, що виступає як носій змістовних елементів правової системи - юридичних норм, правоположень практики, індивідуальних приписів, автономних рішень осіб.

З'ясувавши сутність категорії «нормативно-правовий акт» з теоретико-правової точки зору доцільно визначити його місце в системі форм (джерел) вираження позитивного права. Тобто розкрити його змістове навантаження з точки зору позитивістської концепції розуміння особливостей права, оскільки саме нормативно-правовий акт являється основною формою існування права в нашій державі.

Так, під формою вираження права слід розуміти зовнішню структуру, юридичну силу та особливості нормативно-правових актів, які приймаються і діють з метою регулювання суспільних відносин. Різноманітність цих відносин, а також розмежування функцій державних органів припускають наявність багаточисленних нормативних актів.

Поширеною диференціацією нормативних актів є їх класифікація за суб'єктами правотворчості. Верховна Рада України видає закони й постанови; Президент України – укази. Органи виконавчої влади держави видають такі нормативно-правові акти: Кабінет Міністрів України – декрети і постанови; керівники міністерств і відомств – інструкції, вказівки, нормативні накази; керівники обласних і районних державних адміністрацій – нормативні накази. Місцеві ради – рішення і нормативні ухвали; виконавчі комітети місцевих рад – рішення, а керівники їх управлінь і відділів – нормативні накази; адміністрація підприємств, установ і організацій – нормативні накази та інструкції.

У деяких випадках нормативного характеру набувають волевиявлення населення в результаті всеукраїнського чи місцевого референдуму, певних громадських об'єднань, трудових колективів, форма яких може бути різною (рішення, постанова і т.ін.).

Закон – це нормативно-правовий акт, який регулює найбільш важливі суспільні відносини і тому приймається колегіальним представницьким органом державної влади (парламентом) або всенародним голосуванням (референдумом). За своєю юридичною силою та за деякими іншими ознаками закони поділяються на певні види.

Законом, який має найвищу юридичну силу в країні, основою системи її законодавства є конституція. Конституція – це основний, головний закон країни, що приймається в особливому порядку і регламентує найважливіші суспільні відносини у сфері організації функціонування суспільства, органів держави, державного устрою та правового статусу людини і громадянина.

Конституційні закони – це закони, що вносять певні доповнення, зміни, уточнення до тексту конституції. Як і конституція, ці закони приймаються в особливому, ускладненому, порівняно з іншими законами, порядку, і мають вищу, порівняно з ними, юридичну силу.

Кодекси – це закони, в яких об'єднується і систематизуються правові норми, що регламентують певну сферу суспільних відносин. Як правило, кодекси виступають як основа певної галузі законодавства, наприклад Цивільний кодекс є основою цивільного законодавства, Кримінальний кодекс – кримінального законодавства, Сімейний кодекс – шлюбно-сімейного законодавства тощо.

Звичайні (поточні) закони – це всі інші закони, що приймаються парламентом у межах його компетенції.

Слід зазначити, що кодекси та звичайні (поточні) закони мають однакову між собою юридичну силу, меншу від юридичної сили конституції та конституційних законів.

Підзаконні акти – це правові акти, що видаються уповноваженими на те суб'єктами (президентом, кабінетом міністрів тощо) на основі законів і для виконання їх. Усі без винятку підзаконні акти мають меншу юридичну силу, ніж будь-який закон, і не можуть суперечити їм. В іншому разі підзаконні акти визнаються недійсними і з моменту свого прийняття підлягають скасуванню.

Від нормативно-правових актів слід відрізнити офіційні правові документи, що не містять норм права і не вносять безпосередньо змін у законодавство. Наприклад, акти затвердження положень, правил, статутів чи акти, які складаються з декларацій, відозв, закликів. Практичне значення має розрізнення нормативно-правових актів і актів застосування норм права, тому що останні містять не правила загального характеру, а індивідуальні приписи, адресовані певним суб'єктам і призначені для вирішення конкретних юридичних справ, засвідчення тих чи інших фактів.

Висновки з даного дослідження. Отже, наведені в науковій статті підходи до розуміння нормативно-правового акту, як визначальної форми (джерела) вираження позитивного права та права загалом, не вичерпують усього різноманіття концепцій та правових підходів в цій царині, оскільки демонструють різні виміри та складові термінології правознавства, а також юридичної практики. Тому доцільно навести власне бачення терміну нормативно-правового акту, під яким слід розуміти державне веління виражене через уповноважений орган та відповідно оформлене, яке має загальнообов'язковий характер і покликане регламентувати відповідний комплекс взаємовідносин в суспільстві.

1. *Алексеев С.С. Общая теория права. / С.С. Алексеев. В 2-х т. – Т. 2. – М.: Юридическая литература, 1982. – 360 с.*
2. *Алексеев С.С. Право. Азбука. Теория. Философия: Опыт комплексного исследования. / С.С. Алексеев. – М.: Статут, 1999. – 709 с.*
3. *Ожегов С.И. Словарь русского языка / С.И. Ожегов. – М., 1991., Словарь иностранных слов. М., 1998. – С. 298.*
4. *Шемшуненко Ю.С. Право // Великий енциклопедичний юридичний словник // За ред. акад. НАН України Ю.С. Шемшуненка. - К.: Юрид. думка, 2007. – С. 360.*

Луцький Р.П. Нормативно-правовий акт як визначальна форма вираження позитивного права

Закон являється основою правових джерел в Україні. Саме він характеризується як форма вираження позитивного права з теоретичної точки. Це питання потребує подальшого розвитку і вдосконалення.

Ключові слова: закон, право, держава, позитивне право.

Луцкий Р.П. Нормативно правовой акт как определяющая форма выражения позитивного права

Закон представляется основой правовых источников в Украине. Именно он характеризуется как форма выражения позитивного права из теоретической точки. Этот вопрос нуждается в последующем развитии и совершенствовании.

Ключевые слова: закон, право, государство, позитивное право.

Lutsky R. P. Normatively legal act as determining form of expression of positive law

Law appears basis of legal sources in Ukraine. Exactly he is characterized as a form of expression of positive law from a theoretical point. This question needs subsequent development and perfection.

Keywords: law, right, state, positive law, absolute law.

МАЦЬКЕВИЧ М. М.

ПРАВО НА СВОБОДУ СВІТОГЛЯДУ І ВІРОСПОВІДАННЯ ЯК КОНСТИТУЦІЙНЕ КУЛЬТУРНЕ ПРАВО

УДК. 342.731

Актуальність теми. Сьогодні в умовах формування в Україні правової держави та громадянського суспільства особливого значення набуває питання повного і ефективного гарантування прав людини, в тому числі права на свободу світогляду і свободу віросповідання.

Стан забезпечення вказаного фундаментального конституційного права, серед іншого, значно залежить від характеру відносин держави і релігійних організацій, моделі і становлення таких взаємозв'язків, їх правового регулювання. При цьому вихідна роль як у гарантуванні свободи віросповідання, так і їх юридичній регламентації, належить Конституції і конституційному законодавству України. Отже, дослідження права на свободу світогляду і віросповідання є необхідним для наукової розробки цілісного механізму гарантування права свободи світогляду і віросповідання в Україні.

Нині в науці конституційного права України серед вчених немає єдності щодо того чи право на свободу світогляду і віросповідання є громадянським (особистим, фізичним) правом людини і громадянина чи все-таки його необхідно розуміти виключно як культурне право, що обґрунтовує актуальність здійснення наукового пошуку.

Метою статті є комплексне дослідження права на свободу світогляду і віросповідання, що дозволить розкрити його конституційно-правову сутність.

Ступінь наукової розробки проблеми. Окремі аспекти конституційного права на свободу світогляду і віросповідання досліджували А. М. Колодій, А.